

Enerji Yatırımlarında Sosyal Kabulü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi¹

Strategic Public Management Journal
Volume 5, Issue 10, pp. 63-77
December 2019
DOI: 10.25069/spmj.521932
© The Author(s) 2019
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Evaluation of the Factors Affecting Social Acceptance in Energy Investments

**Ali EKŞİ², İsmail Cem KANTARLI², Fulya Atalay YALÇIN²,
Gülce KİRAZLI²**

Öz

Bu çalışmada, enerji yatırımlarında sosyal kabulü etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada İzmir Bornova ilçe merkezi evren olarak belirlenmiş, 18 yaş ve üzeri bireyler kapsama alınmıştır. Örneklem, basit rastgele örneklem seçim yöntemiyle belirlenen 236 kişiden oluşmuştur. Toplanan veriler SPSS 16,0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiş, veri çözümlenmesinde frekans dağılımı ve yüzdelerden yararlanılmış, değişkenler arasındaki farkın belirlenmesinde ki-kare testi kullanılmıştır. Yapılan çalışmada yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik sosyal kabul, konvansiyonel enerji üretim yatırımlarına göre daha yüksektir. En düşük sosyal kabul oranı nükleer enerji yatırımlarındayken, özellikle jeotermal yatırımlara karşı kabulün düşüklüğü dikkat çekicidir. Sosyal kabulde etkili faktörler olarak, yatırımın yaşam alanına uzaklığı, doğal çevreye, insan sağlığına ve tarım alanlarına olumsuz etkileri belirleyici olarak görülmektedir. Enerji yatırımlarında sosyal kabul, yatırımı engelleyici ya da geciktirici bir faktör olarak değerlendirilmemeli, tam tersi enerji yatırımlarında kamusal yararın sağlanması adına önemsenmesi gereken bir faktör olarak görülmelidir. Kamu idaresi tarafından katılım mekanizmalarının kolaylaştırılması ve etkin bilgilendirmenin sağlanması, enerji yatırımına karşı sosyal kabulün artmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kabul, Çevre Yönetimi, Enerji Yatırımları, Katılım, Şeffaflık

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate the factors affecting the social acceptance of energy investments. İzmir Bornova district center was determined as the universe and the individuals aged 18 years and over were covered in the study. The sample consisted of 236 individuals determined by simple random sampling method. The collected data were analyzed using SPSS 16.0 statistical program, the frequency distribution and percentages were used in data analysis, chi-square test was used to determine the difference between the variables. Social acceptance for renewable energy investments is higher than that for conventional energy production investments. It is noteworthy that the lowest social acceptance rate was for nuclear energy investments and social acceptance of geothermal investments was particularly low. The distance to the living area of the investment and negative effects on the natural environment, human health and agriculture areas were found to be decisive factors in social acceptance. Social acceptance in energy investments should not be

¹ Çalışma, 22-24 Mart 2018 Tarihlerinde Bursa'da gerçekleştirilen Uluslararası Su ve Çevre Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bornova-İzmir, a_eksi@yahoo.com

regarded as an obstructive or retarding factor for investment, but on the contrary should be regarded as a factor to be considered as important factor in providing public benefit in energy investments. Facilitation of the participation mechanisms and provision of effective information by the public administration contributes to increase of social acceptance.

Key Words: *Social Acceptance, Environmental Management, Energy Investments, Participation, Transparency*

GİRİŞ

Sosyal kabul, son yıllarda çevresel hasar oluşturma olasılığı olan yatırımlarla ilgili karar verme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün için yapılmasına karar verilecek yatırımların, sadece teknik ve mali özelliklerle değerlendirilmesi yeterli olmamakta, sosyal boyutun değerlendirilmesi de önemsenmektedir. Sosyal kabul, özellikle çevresel hasar oluşturmaya beklenen ve yerel halkın günlük hayatını ya da yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek olan yatırımlarla ilgili karar alma süreçlerinde, karardan etkilenmesi beklenen halkın yatırımla ilgili bilgilendirilmesi ve alınacak karara ortak edilmesi olarak açıklanmaktadır. Sosyal kabul, yatırımcı/işletmeci, idare ve halk arasında oluşan uzlaşma olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal kabulde temel hedef, yatırımla birlikte bölgede oluşabilecek, çevresel riskler, bu risklere karşı alınacak önlemler hakkında halkın, açık ve objektif bir şekilde bilgilendirilmesidir (Ekşi ve Özer, 2015:108). Sosyal kabul, kamusal karar alma süreçlerine, karardan etkilenen bireylerin, yerel halkın, sivil toplumun demokratik araçlarla katılımının sağlanması, bu yolla toplumun yatırım hakkında bilgilendirilmesi, oluşabilecek kaygıların yönetilmesi ve çıkan kararın toplum tarafından sahiplenilmesini kapsamaktadır (Palabıyık vd., 2010:197; Gündoğan, 2013:26).

Enerji yatırımlarında sosyal kabul tartışmaları, 1990'lara kadar daha çok nükleer enerji ve hidroelektrik enerji üzerine olurken, 1990'dan günümüze ise yenilenebilir enerji üzerine yürütülmektedir. 2000'li yıllarda, yenilenebilir enerji yatırımları ile ilgili geniş toplumsal destekler sağlanırken, bugün için bu destekte büyük düşüşler saptanmaktadır. Özellikle insan sağlığı ve doğal çevre üzerine oluşan hasarlar, enerji yatırımlarına toplumsal desteğin giderek azalmasına neden olmakla birlikte, insanlar kendi yaşam alanlarına yakın enerji yatırımlarının yapılmasını istememektedirler. NIMBYizm (Not in My Back Yard) olarak kavramlaştırılan bu toplumsal tutumda, enerji yatırımlarıyla ilgili mantıklı bir karşı çıkış noktası olmaksızın, toplumun belli bir kesimi yaşam alanına yakın enerji yatırımını istemeyebilmekte ve engelleyici olabilmektedir (Ellis ve Ferraro, 2016:25 Karaman, 2012:17). Bugün enerji üretiminden vaz geçilemeyeceğine göre, kamusal yararın nasıl sağlanacağı önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Literatürde yatırım sürecinde sosyal kabul temelli sağlanacak olan etkileşimin, NIMBYizmde azaltıcı bir etkisinin olduğu da savunulmaktadır. Bu etkileşim süreci, enerji yatırımlarının kurulum ve üretim sürecinin kamusal yarar içerisinde oluşmasını sağlamakla birlikte, toplumu kamusal kararlara katılıma teşvik ederek demokrasinin gelişimine de katkı sunmaktadır (Ekşi ve Özer, 2015:110). Bu nedenlerden dolayı, enerji yatırımlarında sosyal kabul konusu, çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Türkiye'de artan enerji ihtiyacı ile birlikte, yoğunlaşan enerji yatırımlarına karşı ülkenin çeşitli yerlerinde çevre temelli toplumsal hareketlerin yoğunlaştığı, bazen bu hareketlerin büyük krizlere neden olabildiği gözlenmektedir. Enerji yatırımlarına karşı oluşan bu toplumsal hareketliliğin temelinde sosyal kabul sorunsalı bulunmaktadır. Enerji yatırımlarına karşı sosyal kabul, sosyo-kültürel, politik, ekonomik ve teknik başta olmak üzere birçok faktörden etkilenmektedir. Bu çalışma, sosyal kabul tanımının toplumsal kabul

boyutu kapsama alınarak yürütülmüştür. Enerji yatırımlarında sosyal kabulü, yatırımın insan sağlığı ve doğal çevreyi olumsuz etkileyecek olması ve güvenlik endişeleri olumsuz etkileyebilirken, enerji arz güvenliği ve dışa bağımlılığı azaltılması ile ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak olması gibi faktörler olumlu etkileyebilmektedir. Bu çalışmada, toplumda enerji yatırımlarına karşı sosyal kabulü etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Yoğun bir enerji yatırım sürecinde olan Türkiye’de, yapılacak yatırımlarla ilgili kamusal yararın sağlanması adına, sosyal kabulün çok boyutlu değerlendirilmesi önemli bir konu olarak görülmektedir.

1. LİTERATÜR ÖZETİ-ENERJİ YATIRIMLARINDA SOSYAL KABUL

Sosyal kabul, siyaset ve yönetim bilimi literatüründe son yıllarda sıkça tartışılmakta ve çevresel hasar oluşturma olasılığı olan yatırımlarla ilgili karar verme süreçlerinde önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Sosyal kabul, özellikle çevresel hasar oluşturabilecek ve yerel halkın günlük hayatını ya da yaşam kalitesini etkileyecek olan yatırımlarla ilgili karar alma sürecinde, kararın etkilemesi beklenen bölgede yaşayan halkın yatırımla ilgili bilgilendirilmesi ve alınacak karara ortak edilmesi olarak açıklanabilir. Sosyal kabul bir bakıma, yatırımcı/işletmeci, idare ve halk arasında oluşan uzlaşdır. Sosyal kabulde temel hedef, yatırımla birlikte bölgede oluşabilecek çevresel riskler ve bu risklere karşı alınacak önlemler hakkında, halkın açık ve objektif bir şekilde bilgilendirilmesini sağlamaktır. Sosyal kabul ile ön yargılarla oluşacak retçiliğin önüne geçmek hedeflense de, halkın yatırımın sonuçları hakkında yanıtılması ya da yanlı/yanlış bilgilerle ikna edilmesi kabul edilemez. Sosyal kabulün sağlanmasından toplumu kamu kararının taraftarı yapmak anlaşılmamalıdır. Kamu idaresi açısından sosyal kabulde şeffaflık ve objektiflik temel ilkelerdir (Ekşi ve Özer, 2015:108).

Sosyal kabulün sağlanmasında, öncelikli kavram olarak karşımıza katılım mekanizmaları ön plana çıkmaktadır. Katılım, demokrasinin içselleştirilmesi ve siyasal kültürün olgunlaşmasına önemli katkı sağlar (Toprak, 2013:71). Kamusal kararların alınmasında oluşturulacak olan katılım süreçleri, kamu idaresi ve toplumdaki değişik gruplar ve bireyler arasında iletişim ve etkileşim ağları oluşturulmasına da katkı sağlar. Başarılı bir şekilde oluşturulacak olan etkileşim alanları sayesinde müzakere alanları oluşturulabilir ve uzlaşma üzerine ortaklıklar kurulabilir. Bu süreçler sonunda karşıtlıklar ve düşmanlıklar yerine, müzakere ve uzlaşma temelli ortaklıklar oluşturulabilir. Sosyal kabulün sağlanması adına oluşturulacak olan müzakere ve uzlaşma alanlarında kamu yararına kararlar alınması sağlanabilir. Dolayısıyla, alınan kararlarda kamu idaresi sosyal kabulü hedeflerse, bu durum ilgili yatırımın toplum tarafından da sahiplenilmesine, dahası demokratik kültürün yerleşmesine olanak sağlar (Karasoy, 2013:331; Shehrin, 2013:215). Karar verme süreçleri ile gelişecek katılımcı demokrasi ile mevcut ve muhtemel sorunlar karşısında toplumun ve dolayısıyla kamu yönetiminin dayanaklılığı artar, sorun çözme kapasitesi gelişir, birlikte yaşam ve uzlaşma kültürü güçlenir (Gündoğan, 2013:40-51).

Enerji yatırımları ile sosyal kabul ilişkisinde, 1990'lara kadar daha çok nükleer enerji ve hidroelektrik enerji üretimi üzerine uzun tartışmalar yaşanırken, 1990'dan günümüze ise yenilenebilir enerji üretim seçenekleri yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Enerji yatırımları bağlantılı sosyal kabul kavramının mantıksal çerçevesinin oluşturulmasında, Wüstenhagen ve arkadaşlarının önemli katkıları olmuştur. Wüstenhagen ve arkadaşları enerji yatırımlarında sosyal kabul kavramını üç boyut üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. Bunlar sosyo-politik kabul, toplumsal kabul ve piyasanın kabulüdür. “Sosyo-politik kabul”, tercih edilecek yatırımlarla ilgili uygulanacak politikaların ve tercih edilecek teknolojilerin halk, politika yapımcılar ve yatırım ile ilgili temel paydaşlar tarafından kabulü kapsamaktadır. “Toplumsal kabul”, ilgili yatırımda oluşturulan güven algısı ile birlikte, prosedürel adalet ve dağılımsal adalet ile ilişkilidir. Prosedürel adalette, karar vericilerin kamusal yarar yönünde karar vermeleri, şeffaflık ve karar verme süreçlerindeki katılımcılık ile

ilgilidir. Dağılımsal adalet ise yatırım sonucu oluşan yarar ve zararların yatırımın paydaşları ve halk üzerindeki etkilerinin adil paylaşımı ile ilgili tartışmaları kapsar. “Piyasa kabulü” ise yapılan yatırım ile ilgili politikaların, yatırımcılar, tüketiciler ve sektör tarafından kabulü ile ilişkilidir (Wüstenhagen vd., 2007, 2684). Bu çalışma, enerji yatırımlarında sosyal kabulün toplumsal kabul ile ilgili boyutunun değerlendirilmesi üzerine planlanmıştır.

Sosyal kabul, anlam içeriğinin yetersizliği, soyutluğu ve net olarak kavramlaştırılmaması gibi birçok konuda eleştirilmektedir. Çoğu araştırmacıya göre sosyal kabul, özellikle yatırımın yapıldığı bölgede yaşayan halk ile yatırımların ilişkisini tek başına açıklamaya yetmemektedir. Bir diğer önemli eleştiri ise enerji tesislerinin yapılış, üretim ve üretimin sona erdirilmesi ile ilgili aşamalarda ki tesis ile toplum arasındaki karmaşık ilişkinin, sosyal kabul kavramı ile basitleştirildiği, hatta soyutlaştırıldığı üzerinedir. Sosyal kabulün sağlanması, yatırım ile yerel halk ilişkisini sadece yatırıma karar verme sürecinde ki onay ile sınırlandırmaktadır. Enerji yatırımlarının uzun vadeli yatırımlar olması ile birlikte, bu durum enerji üretim süreci ve sonrasında bölgede gelişecek yatırımla bağlantılı sektörlerle halkın ilişkisini tanımlamaya yetmemektedir. Benzer bir şekilde sosyal kabulün sağlanamaması durumunda tüm halkı aynı küfeye koymak, yine tek başına durumu açıklamaya yeterli olmamaktadır. Lakin kabul etmeyenlerin içerisinde sessiz kalma ve ilgisiz durma gibi pasif davranışlar sergileyenler olabileceği gibi kamuoyu oluşturma ve direnme gibi aktif davranışlar içerisinde olanlarda söz konusu olabilir (Ellis ve Ferraro, 2016:12-13).

Sosyal kabulde yapılacak olan yatırımlarla ilgili kararların mümkün olduğunca yerindenlik ilkesine göre alınması ve yerel halkın katılımı önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz ki enerji yatırımlarının birçoğu karmaşık teknolojik yatırımlardır ve önemli maliyetler getirir. Bir enerji yatırımında teknik bariyer olarak tanımlayabileceğimiz onlarca bariyerle karşılaşılabilir. Lakin sosyal kabulün sağlanması gibi teknik olmayan konular bazen daha büyük bariyerler oluşturabilmektedir. Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili 2000’li yıllarda geniş toplumsal destekler sağlanabilirken, bugün için yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili toplumsal destekte büyük düşüşler olduğu gözlenmektedir. Son yıllarda NIMBY (Not in My Back Yard) olgularının önemli bir kısmı enerji yatırımları merkezli oluşmaktadır. Enerji yatırımlarına toplumsal destek giderek azalmakla birlikte, insanlar kendi yaşadıkları yerleşim yerlerine konvansiyonel ya da yenilenebilir olsun, enerji yatırımlarının yapılmasını istememektedirler (Karaman, 2012:17).

Birçokları tarafından NIMBYizm olarak kavramlaştırılan bu toplumsal tutumda, yenilenebilir enerji üretim seçenekleri içinde dahil olmak üzere, enerji yatırımlarıyla ilgili mantıklı bir karşı çıkış noktası olmaksızın, toplumun belli bir kesimi yaşam alanına yakın bir yere yani tabiri caizse arka bahçesinde enerji yatırımı istemeyebilmekte ve engelleyici olabilmektedir (Ellis ve Ferraro, 2016:25). Bu durum beraberinde, bugün kesin olarak üretiminden feragat edilemeyecek olan enerji üretiminde, nasıl kamusal yararın sağlanabileceği sorusunu karımıza getirmektedir. Lakin bu konuda yapılan tüm tartışmalarda, yönetimlerin kapanması, enerji projelerinde yeterli bilgilendirmeden kaçınmaları, kamusal katılım alanlarını kısıtlamaları, hukuki ve idari itiraz yollarını kapatmaları, NIMBYizmde azaltıcı bir etkinin oluşmasından ziyade, tetikleyici, arttırıcı bir etki gösterebilmektedir. Ülke yönetimlerinin enerji yatırımlarında daha açık ve katılımcı politika izlemeleri, hem NIMBYizmin azalmasına hem de enerji yatırımlarına toplumsal desteğin artmasına katkı sağlayacaktır (Ekşi ve Özer, 2015:110).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmada, kesitsel tipte bir anket çalışması yapılmıştır. Ankette, katılımcıların demografik bilgileri ile birlikte, çevre ile ilgili STK üyeliği bağımsız değişken olarak yer almıştır. Enerji yatırımlarıyla ilgili sosyal kabul durumu ve sosyal kabulü etkileyen faktörler bağımlı değişken olarak yer almıştır. Anket çalışmasında, Bornova (İzmir) ilçe merkezi kapsama alınmış, çalışma evrenini 18 yaş ve üzerindeki kişiler oluşturmuştur.

TÜİK 2016 yılı verilerine göre, Bornova ilçe merkezi nüfusu yaklaşık 380 bin olarak belirlenmiş, bunun yaklaşık 290 bini 18 yaş ve üzeri kişiler olarak saptanmıştır (TÜİK 2015). Belirlenen evrenden, %95 güven düzeyinde örneklem sayısı, 240 olarak belirlenmiştir. Örneklem seçimi basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile yapılmış, 4 kişi verilerinde büyük eksiklikler olması nedeniyle kapsam dışı bırakılmış ve 236 kişinin verileri değerlendirmeye alınmıştır. Anket çalışması anketörler aracılığıyla, 2017 yılının Nisan-Haziran aylarında yüz-yüze görüşme metodu ile uygulanmıştır. Anketörlere, uygulama öncesinde konu ile ilgili bir saatlik eğitim verilmiştir. Toplanan veriler SPSS (v16) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri çözümlenmesinde frekans dağılımı ve yüzdelerden yararlanılmış, değişkenler arasındaki farkın belirlenmesinde ki-kare testi kullanılmıştır. $P < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Çalışma, Ege Üniversitesi Bilim-Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından bilimsel araştırma projesi olarak desteklenmiştir.

3. BULGULAR

Çalışmaya toplam 236 kişi katılmıştır. Çalışmaya katılanların yaş ortalaması 33 (Standart Sapma;1,318) olup, en küçüğü 18, en büyüğü 78 yaşındadır. Katılımcıları tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıları Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken		N	%
Cinsiyet	Erkek	102	43,2
	Kadın	134	56,8
Meslek	Kamu Personeli	23	9,7
	Özel Sektör Çalışanı	59	25,0
	Esnaf	18	7,6
	Çiftçi	4	1,7
	Ev Hanımı	32	13,6
	İşsiz	29	12,3
	Öğrenci	61	25,8
	Emekli	10	4,2
İkamet Ettiği Yer	Köy	8	3,4
	Kasaba	4	1,7
	İlçe	44	18,6
	İl Merkezi	82	34,7
	Büyükşehir	98	41,5
Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	5	2,1
	Okur Yazar	9	3,8
	İlköğretim	42	17,8
	Lise	54	22,9
	Üniversite	121	51,3
	Yüksek Lisans ve Üzeri	5	2,1
Gelir Durumu	Geliri Yok	100	42,4
	1404* TL ve Altı	37	15,7
	1404-2000 TL	42	17,8
	2001-3000 TL	33	14,0
	3001-4000	19	8,1
	4000 TL ve Üzeri	5	2,1

*1404 TL, araştırmanın yapıldığı tarihte asgari ücret sınırıdır.

Katılımcıların % 8,1'i (n=19) çevre ile ilgili Sivil Toplum Kuruluşlarına üye olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %65,3'ü (n=154) yaşadığı yerleşim yerine enerji (Termik, Hidrolik, Nükleer, Rüzgar, Güneş) yatırımlarının yapılmasının, bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünmektedir. Katılımcılar enerji yatırımlarının yapılması ile ilgili kararlar alınırken, dikkat edilmesi gereken hususları Tablo 2'de ki gibi sıralamışlardır.

Katılımcıların yaşadığı ülke için uygun enerji üretim seçeneği olduğunu düşündüğü enerji yatırımları ile ilgili görüşleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara Göre Enerji Yatırımları İle İlgili Kararlar Alınırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*

Değişken		Evet	Hayır
Enerji Konusunda Başka Ünelere Bağımlılığı Azaltması	N	172	64
	%	72,9	27,1
Güvenli Bir Enerji Üretim Şekli Olmasına	N	168	68
	%	71,2	28,8
Enerji Üretiminde Çevreyi Daha Az Kirlletmesi	N	168	68
	%	71,2	28,8
Enerji Üretiminde Verimlilik Sağlaması	N	162	74
	%	68,6	31,4
Enerji Yatırımının Yapıldığı Bölgelerde Yaşayanların Güvenliğinin Sağlanması	N	152	84
	%	64,4	35,6
Enerji Yatırımının Ucuz Olması	N	100	136
	%	42,4	57,6
Enerji Yatırımının Yapıldığı Bölgede İstihdam Sağlanması	N	100	136
	%	42,4	57,6

* Katılımcılar bu soruda birden fazla şıkkı işaretleyebilmişlerdir.

Tablo 3. Katılımcılara Göre Yaşadığı Ülkeye Uygun Enerji Yatırımı*

Değişken		Evet	Hayır
Güneş Enerjisi	N	207	29
	%	87,7	12,3
Rüzgar Enerjisi	N	182	54
	%	77,1	22,9
Hidro-Elektrik Santraller	N	114	122
	%	48,3	51,7
Jeotermal Enerji Kaynakları	N	107	129
	%	45,3	54,7
Doğalgaza Dayalı Termik Santraller	N	64	172
	%	27,1	72,9
Kömüre Dayalı Termik Santraller	N	49	187
	%	20,8	79,2
Akaryakıtı Dayalı Termik Santraller	N	26	210
	%	11,0	89,0
Nükleer Enerji Santralleri	N	22	214
	%	9,3	90,7

* Katılımcılar bu soruda birden fazla şıkkı işaretleyebilmişlerdir.

Katılımcıların %29,7'si (n=70) “enerji yatırımlarının çevreye olan olumlu-olumsuz etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu” belirtmiş, %90,3'ü (n=213) yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresinin karar verme süreçlerinde, bölgede yaşayan insanların görüşlerini alması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, %14,8'i “enerji yatırımları ile ilgili karar verme süreçlerine halkın katılımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmiş, sadece %6,6'sı (n=16) yapılacak olan enerji yatırımları ile ilgili kamu idaresi tarafından yeterli bilgilendirme yapıldığını düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların enerji yatırımlarının yapılması ile ilgili yaşam alanlarına uzaklık ile sosyal kabul ilişkisi Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Enerji Yatırımlarının Yapılması ile ilgili Yaşam Alanlarına Uzaklık ile Sosyal Kabul İlişkisi

Enerji Yatırımı Çeşidi	Coğrafi konum fark etmeksizin, her yere yapılabilir		Yaşadığım semte/ mahalleye/ Köye/ Kasabaya yapılmasını istemem		Yaşadığım Şehre yapılmasını istemem		Ülkeme yapılmasını istemem		Dünyanın hiçbir yerine yapılmasını istemem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Hidro-elektrik santralleri	100	42,4	42	17,8	34	14,4	9	3,8	20	8,5
Kömüre dayalı Termik Santraller	45	19,1	49	20,8	42	17,8	22	9,3	47	19,9
Doğalgaza Dayalı Termik Santraller	70	29,7	50	21,2	32	13,6	23	9,7	22	9,3
Akaryakıtı Dayalı Termik Santraller	51	21,6	47	19,9	34	14,4	31	13,1	39	16,5
Nükleer Enerji Santralleri	20	8,5	35	14,8	26	11,0	30	12,7	104	44,1
Rüzgar Enerjisi	185	78,4	20	8,5	5	2,1	4	1,7	3	1,3
Güneş Enerjisi	195	82,6	19	8,1	2	0,8	2	0,8	4	1,7
Jeotermal Enerji Kaynakları	137	58,1	23	9,7	26	11,0	17	7,2	5	2,1

Katılımcılar çevreye olumsuz etkisi olması beklenen enerji yatırımlarını, bir birey olarak kabul etmeme gerekçelerini Tablo 5’te olduğu gibi belirtmişlerdir.

Tablo 5. Çevreye Olumsuz Etkisi Olması Beklenen Enerji Yatırımlarını Katılımcıların Bir Birey Olarak Kabul Etmeme Gerekçeleri

Değişken		Evet	Hayır
Yapılacak Olan Yatırımın İnsan Sağlığını Olumsuz Etkileyecek Olması	N	203	33
	%	86,0	14,0
Yapılacak Olan Yatırımın Doğal Çevreyi Kirletecek Olması	N	200	36
	%	84,7	15,3
Yapılacak Olan Yatırımın Tarım Alanlarını Etkileyecek Olması	N	146	90
	%	61,9	38,1
Yapılacak Olan yatırımların Yaşam Alanıma Yakınlığı	N	114	122
	%	48,3	51,7

Katılımcılar çevreye olumsuz etkisi olması beklenen enerji yatırımlarını, bir birey olarak kabul etme gerekçelerini Tablo 6’da olduğu gibi belirtmişlerdir.

Tablo 6. Çevreye Olumsuz Etkisi Olması Beklenen Enerji Yatırımlarını Katılımcıların Bir Birey Olarak Kabul Etme Gerekçeleri

Değişken		Evete	Hayır
Yapılacak Olan Yatırımın Ülkenin Kalkınmasına Katkı Sunacak Olması	N	172	64
	%	72,9	27,1
Yapılacak Olan Yatırımın Günlük yaşamı Kolaylaştıracak Olması	N	149	87
	%	63,1	36,9
Yapılacak Olan Yatırımın İstihdamı Arttıracak Olması	N	130	106
	%	55,1	44,9
Yapılacak Olan Yatırımın Yaşam Alanına Uzaklığı	N	108	128
	%	45,8	54,2

Katılımcılar çevreye olumsuz etkisi olması beklenen enerji yatırımlarını, bir birey olarak kabul etme ya da etmeme fikrini değiştirebilecek olan faktörleri Tablo 7’de olduğu gibi belirtmişlerdir.

Tablo 7. Çevreye Olumsuz Etkisi Olması Beklenen Enerji Yatırımlarını Katılımcıların Bir Birey Olarak Kabul Etme ya da Etmeme Fikrini Değiştirebilecek Faktörler

Değişken		Evete	Hayır
Yatırımın Oluşturacak Olduğu Çevresel Risklerin ve Bu Risklere Karşı Alınacak Olan Önlemlerin Şeffaf Bir Şekilde Toplum ile Paylaşılması	N	168	68
	%	71,2	28,8
Enerji Yatırımlarının Olumsuz Etkilerine Karşı, Bireylerin ve Sivil Toplumun Yargısal Makamlara Başvurabilmelerinin Kolaylaştırılması	N	153	83
	%	64,8	35,2
Yapılacak Olan Yatırımlarla ilgili Kamu İdaresi Tarafından Topluma Yeterli Bilgilendirmenin Yapılması	N	142	94
	%	60,2	39,8
Enerji Yatırımları Konusunda kamu İdaresinin Karar Verme Süreçlerine Halkın Katılımının Aktif Olarak Sağlanması	N	126	110
	%	53,4	46,6

Çevre ile ilgili STK’lara üye olma durumu ile enerji yatırımlarının çevreye olan olumlu-olumsuz etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ($P<0,05$). Çevre ile ilgili STK’ya üye olanlarda, enerji yatırımlarının çevreye olan etkilerini yeterince bildiğini düşünenlerin oranı daha yüksektir. Enerji yatırımlarının çevreye olan olumlu-olumsuz etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenlerle, nükleer santral, kömüre dayalı termik santral ve jeotermal enerji üretimine sosyal kabul ilişkisi arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ($P<0,05$). Enerji yatırımlarının çevreye etkisi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenlerde, kendi yaşam alanlarına yakın nükleer santral, kömüre dayalı termik santral ve jeotermal enerji tesisi kurulmasına karşı çıkanların oranı daha yüksektir.

Kamu idaresi tarafından enerji yatırımlarının yapılacağı bölgede yaşayan insanların görüşlerinin alınması gerektiğini düşünenler ile enerji yatırımlarının olumsuz etkilerine karşı, bireylerin ve STK’ların yargısal makamlara başvurabilmelerinin kolaylaştırılmasını düşünenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ($P<0,05$). Kamu idaresi tarafından enerji yatırımlarının yapılacağı bölgede yaşayan insanların görüşlerinin alınması gerektiğini düşünenlerde, enerji yatırımlarının olumsuz etkilerine karşı, bireylerin ve STK’ların yargısal makamlara başvurabilmelerinin kolaylaştırılmasını düşünenlerin oranı daha yüksektir. Kamu idaresi tarafından enerji yatırımlarının yapılacağı bölgede yaşayan insanların görüşlerinin alınması gerektiğini düşünenler ve enerji yatırımları karar alma süreçlerinin katılımcı bir yaklaşımla yapılması gerektiğini düşünenler ile enerji yatırımlarına sosyal kabul ilişkisi arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki

bulunmaktadır ($P < 0,05$). Kamu idaresi tarafından enerji yatırımlarının yapılacağı bölgede yaşayan insanların görüşlerinin alınması gerektiğini düşünenler ve enerji yatırımları karar alma süreçlerinin katılımcı bir yaklaşımla yapılması gerektiğini düşünenlerde, kendi yaşam alanlarına yakın nükleer santral, kömüre dayalı termik santral ve jeotermal enerji tesisi kurulmasına karşı çıkanların oranı daha yüksektir.

Yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresi tarafından, halka yeterli bilgilendirme yapıldığını düşünme durumu ile enerji yatırımlarına sosyal kabul arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ($P < 0,05$). Yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresinin yeterli bilgilendirme yapmadığını düşünenlerde, enerji yatırımlarına sosyal kabul oranı daha düşüktür. Yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresi tarafından, halka yeterli bilgilendirme yapıldığını düşünme durumu ile yapılacak olan enerji yatırımlarına kabul etmeme durumları arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır ($P < 0,05$). Yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresinin yeterli bilgilendirme yapmadığını düşünenlerde, yatırım ile çevresel kirliliğin oluşacak olması ve tarım alanlarının kirlenecek olması gibi gerekçelerle, yapılacak olan enerji yatırımlarını kabul etmeme durumu daha yüksektir.

4. TARTIŞMA

Enerji yatırımlarında sosyal kabulü belirleyen çok sayıda çalışmada, katılımcıların sosya-kültürel yapıları, yaşları, gelir durumları, hatta cinsiyetleri önemli değişkenler olarak kabul edilmektedir. Yine kişisel özelliklerden kişinin çevre okur-yazarlığı yani çevre konusundaki genel bilgi durumu, siyasi ve dini tercihleri etkili olarak görülmektedir. Yine önemli değişkenler olarak, yapılacak olan yatırım ile ilgili özellikler ön plana çıkmaktadır. Yatırımın çevreye, özellikle toprağa ve suya yapacağı olumsuz etki, güvenlik, ekonomiklik ve verimlilik ve emre amadeli önemli değişkenler olarak görülmektedir (Moula vd., 2013:90). Özellikle yenilenebilir enerji seçeneklerine karşı sosyal kabulde, yaş ve cinsiyet başta olmak üzere, eğitim ve gelir durumu gibi değişkenlerin toplumsal tutumlarda belirleyici olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Devine-Wright, 2007:6). Bu çalışmada ise yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir durumu gibi değişkenler ile sosyal kabul arasında bir ilişki bulunamazken, çevre okuryazarlığı ve enerji seçeneğinin çevrede oluşturabileceği hasar ile yatırımın kalkınmaya ve istihdama sağlayabileceği katkı, sosyal kabulde etkili görülmektedir.

Bu çalışmada, enerji yatırımının çeşidine karar verilmesi ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlarda, en başta enerji konusunda başka bir ülkeye bağımlılığı azaltması, güvenli bir enerji üretim şeklinin tercih edilmesi ve yapılacak olan yatırımın çevreyle barışık olması gelmektedir. Yapılan çalışmada bu üç faktörün ön plana çıkmasının literatürde karşılığı bulunmaktadır. Enerji arz güvenliği ve dışa bağımlılık, özellikle soğuk savaş boyunca ülke yönetimlerinin en çok önemsendiği konuların başında gelmiştir. Özellikle Kyoto Protokolü, çevre korumacı yaklaşımları ve karbon salınımı, arz güvenliği konusunun önüne çıkarsa da, Türkiye gibi ülkeler için enerji arz güvenliği ekonomik, siyasi ve coğrafi açılardan önemsenen bir konudur (Çalışkan, 2009:307; Erdal ve Karakaya, 2012:101). Enerji üretiminde toplumda güvenlik algısı, geçmiş nükleer kazaların trajik sonuçlarını toplumsal hafızada güncelleyen Fukushima nükleer kazası ile farklı bir boyut kazanmıştır. Fukushima nükleer kazası sonrası güvenlik, enerji yatırımlarında sosyal kabulü etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmuştur (Ekşi, 2014:1780). Enerji yatırımlarında sosyal kabul üzerinde çevreci yaklaşımların önceliklendirilmesinde ise birçok faktör etkilidir. Çevre hasarı üzerine birçok başka faktör ile birlikte enerji üretiminin baskın etkisinin olması, Kyoto Protokolü'nün etkisi, Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların oluşturduğu çevre temelli baskı ve giderek toplumların içerisinde daha da belirgin olan çevreci kuruluşların oluşturmuş olduğu çevreci gündem önemli faktörler olarak sıralanabilir (Çokgezen, 2007:112).

Teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte, günlük yaşamın enerjiye bağımlılığı daha da artmış, enerji giderleri toplumların önemli bir kısmı için daha fazla yük getirir olmuştur. IPSOS'un 2010 yılında dünya genelinde 21

ülkede yapmış olduğu çalışmada, katılımcıların %62'si tüketici olarak enerji giderlerini karşılamada zorlanacağını endişesini yaşarken, bu oran Türkiye'de %65 olarak bulunmuştur (IPSOS, 2010:24). Ek ve Persson'un 2014 yılında yapmış oldukları çalışmada, enerji yatırımının yatırım maliyeti ve sonrasında ki enerji dağıtım fiyatlarında ki etkisi, sosyal kabulü doğrudan etkileyen bir faktör olarak bulunmuştur (Ek ve Persson, 2014:202). Bununla birlikte, Swofford ve Slattery'in 2010 yılında yapmış oldukları çalışmada, katılımcıların önemli bir kısmı, fosil yakıtı dayalı enerji üretimi yerine, ancak maliyeti daha uygunsa yenilenebilir enerji yatırımlarının tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Swofford ve Slattery, 2010:2512). Moula ve arkadaşlarının 2013 yılında yaptığı çalışmada ise katılımcıların sadece üçte biri yenilenebilir enerji için enerji fiyatlandırmasında %5 düzeyinde fark ödeyebileceğini belirtmiştir. Aynı çalışmada maliyet farkı arttıkça, farkı ödeyebileceğini belirten katılımcıların oranı da düşmektedir. Katılımcıların üçte biri ise her koşulda enerji üretim şekline bakmaksızın en ucuz seçeneği tercih edeceklerini belirtmiştir (Moula vd., 2013:96). Bu çalışmada ise enerji yatırımının arz güvenliği, güvenli üretim ve çevreyle barışık olma özelliklerinin gerisinde kalsa da, katılımcıların %40'dan daha fazlası enerji yatırımlarında maliyeti önemsediklerini belirtmişlerdir. Enerji yatırımlarında sosyal kabul konusunda toplumun güvenlik ve doğal çevrenin korunması gibi öncelikleri bulursa da, toplumun önemli bir kısmı için enerji maliyeti önemini korumaktadır.

Bu çalışmada, katılımcıların yaklaşık üçte ikisi yaşadığı yerleşim alanına enerji yatırımlarının yapılmasının bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünmektedir. Bununla birlikte enerji yatırımlarının bölgede ki istihdama katkı sağlayacağını düşünenlerin oranı, %40'lar seviyesindedir. Enerji yatırımlarının yapıldığı bölgelerde istihdamın gelişecek olması, sosyal kabulün artırılması için yatırımı yapan şirketler ve kamu idaresi tarafından sıkça kullanılan bir argümandır. Bugün için konvansiyonel enerji yatırımlarından ülkeler büyük oranda vazgeçmiş durumdadır. Bununla birlikte, konvansiyonel enerji yatırımları içerisinde yer alan enerji çevrim santrallerinde, genellikle istihdam ilk kuruluş aşamasında artmakta, santralle bağlantılı sektörlerde bir canlılık olması ile birlikte, üretim sürecinde yatırımın yapıldığı bölgede istihdama büyük etkileri olmamaktadır (Ekşi, 2013:15). Yenilenebilir enerji yatırımlarında ise son yıllarda tüm dünyada yatırımlara büyük bütçeler ayrılmaktadır. Türkiye'de de yenilenebilir enerji yatırımları için her yıl milyarlarca dolarlık bütçe ayrılmaktadır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde yenilenebilir enerji ile ilgili en büyük bütçeler Ar-Ge çalışmalarına ayrılmaktadır. Yenilenebilir enerji yatırımlarıyla ilgili yatırım yapan ülkelerde Ar-Ge alanında önemli istihdam hareketliliği olabileceği kabul edilmektedir. Ancak bölgesel istihdama katkısı konvansiyonel enerji üretim araçlarında olduğu gibi daha çok tesisin kuruluş aşamasıyla kısıtlı kalacağı ve üretim sürecinde bölgesel istihdamda önemli bir katkı oluşturmayacağı kabul edilmektedir (Erdal, 2012:177).

Farklı ülkelerde yapılan birçok çalışma, yenilenebilir enerji teknolojileri ve politikaları için toplumsal kabulün yüksek olduğunu göstermektedir (Wüstenhagen vd., 2007, 2685). IPSOS'un 2010 yılında yapmış olduğu çalışmada, katılımcılar, fosil yakıtlara dayalı enerji üretimini %10'lar seviyesinde çevre dostu bulurken, bu oran nükleer de %30'lara, güneş ve rüzgarda ise %80'lara çıkmaktadır. Güvenirlik ve emre amedelik açısından değerlendirildiğinde de benzer sonuçlar elde edilmiş durumdadır. Vatandaş açısından enerji yatırım seçeneklerinde konvansiyonel ve yenilenebilir enerji seçeneklerine karşı tutum güvenirlik, çevresel hasar ve emre amedelik açısından birbirine benzer şekilde değerlendirilmektedir (IPSOS, 2010:27). Bu çalışmada, konvansiyonel enerji kaynakları ile yenilenebilir enerji kaynaklarına sosyal kabul net bir şekilde ayrışırken, %90'lar seviyesi ile en yüksek kabul güneş enerjisine olmuş, yenilenebilir enerji kaynaklarının içerisinde kabul edilen hidro-elektrik enerji ve jeotermal enerji kaynakları %50'nin altında kalmıştır.

Bu çalışmada katılımcılar, ülkelerine en uygun enerji yatırımları olarak yüksek oranda güneş ve rüzgar gibi enerji üretim şekillerini belirlerken, fosil yakıtlara dayalı enerji üretim yatırımları %20'ler seviyesinde kalmış, nükleer enerji santralleri ise %10'un altında bulgulanmıştır. Kömüre dayalı termik santrallerin insan sağlığı ve doğal çevre üzerine olumsuz etkileri anaakım medyada sıkça gündem bulmakla birlikte, olumsuz etkilerin sıklıkla literatüre de yansıdığı görülmektedir (Ölgen ve Gür, 2011: 47-49). Fosil yakıtlara dayalı enerji üretiminin insan sağlığı ve doğal çevre üzerine olumsuz etkilerinin, sosyal kabul üzerine olumsuz etkisi bu çalışma sonuçlarında da açıkça görülmektedir. Bu çalışma sonuçlarında asıl dikkat çeken bulgu ise hidro-elektrik santralleri ve jeotermal enerji kaynaklarına sosyal kabulün %50'nin altında olmasıdır. Bu bulgu hidroelektrik santraller açısından değerlendirildiğinde, baraj inşaatları sonrası oluşan çevresel olumsuzluklar ve bazı antik şehirlerin baraj suları altında kalmasının sıkça gündem oluşturması ve akarsular üzerine kurulan mikro hidro-elektrik santrallerin çevresel etkilerine karşı neredeyse ülkenin her tarafında yerel halkın ve sivil toplum kuruluşlarının oluşturmuş olduğu kamu oyununun etkisi olarak yorumlanabilir (Ürker ve Çobanoğlu, 2012:69). Jeotermal enerji kaynakları ile durumun değerlendirilmesin de ise jeotermal kaynaklardan çıkan kükürt oksitlerin, koku, su ve toprak kirliliğine yol açması literatürde tartışılan bir konudur (İlgar, 2005:96-97). Jeotermal enerji kaynaklarının oluşturabilecekleri çevresel hasarlar, kamuoyunun gündemine daha çok Alaşehir'de 2012 yılında, enerji üretimi için kullanılan jeotermal kaynaklarda meydana gelen patlamalarla olmuştur. Patlamalar sonrası önemli miktarda tarım arazisi kirlilikten dolayı kullanılamaz hale gelmiştir (cnnturk.com, 2012).

Kamusal karar vericilerin toplumun enerji yatırımlarına karşı tutumlarını ya da karşı çıkışlarını tehdit ya da engelleyici olarak görmemeli, özellikle toplumun konuya ilgi gösteren kesimleriyle müzakereye açık olmalıdır. Birçok çalışmada yerel halk ile müzakere, şeffaflık ve bilgilendirme, enerji yatırımlarında sosyal kabulün anahtar faktörü olarak gösterilmektedir (Swofford ve Slattery, 2010:2517). Wolsink 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada, enerji yatırımlarıyla ilgili alınan kararlarda şeffaflık ve kararların müzakereci yollarla alınması, sosyal kabul ile birlikte, enerji yatırımlarının başarı ile tamamlanması açısından da önemli görülmektedir (Wolsink, 2007:2702). Halkın yönetime katılmasında gerekli koşulların sağlanması ve gerekli yolların açılması kadar, katılım yolları konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi de son derece önemlidir (Kapucu, 2012:44; Kapucu ve Gündoğan, 2013:284). Bu çalışmada katılımcıların %90'ından daha fazlası yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresinin, karar verme süreçlerinde bölgede yaşayan insanların görüşlerini alması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, yaklaşık %15'i "enerji yatırımları ile ilgili karar verme süreçlerine halkın katılımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmiş, sadece %6,6'sı yapılacak olan enerji yatırımları ile ilgili kamu idaresi tarafından yeterli bilgilendirme yapıldığını düşündüğünü belirtmiştir. Yine bu çalışmada, "yapılacak olan enerji yatırımlarıyla ilgili kamu idaresinin yeterli bilgilendirme yapmadığını düşünenlerde, sosyal kabul oranı daha düşük bulgulanmış, bu kişilerde enerji yatırımlarının çevresel hasar oluşturacağı düşüncesinin yüksek oranda sosyal kabulü olumsuz etkilediği görülmüştür.

Aarhus ve Espoo gibi çevresel karar verme süreçlerine halkın katılımını düzenleyen sözleşmelere taraf olmayan Türkiye'de, enerji yatırımlarıyla ilgili karar verme süreçlerine katılım, ÇED süreçleri kapsamında yürütülmektedir. Yürütülen ÇED süreçleri ile ilgili ise çevrenin korunması amacına yeterince hizmet etmediğine yönelik eleştiriler bulunmaktadır (Alica, 2011:101). Bu çalışmada katılımcıların %60'dan fazlası "yapılacak olan yatırımlarla ilgili kamu idaresi tarafından topluma yeterli bilgilendirmenin yapılması" durumunda, yaklaşık %55'i de "enerji yatırımları konusunda kamu idaresinin karar verme süreçlerine halkın katılımının aktif olarak sağlanması" durumunda, enerji yatırımıyla ilgili olumsuz olan kabul fikrinin değişerek, olumluya dönüşebileceğini bildirmektedir. Bununla birlikte, yapılan birçok çalışma, katılımcıların genel olarak enerji yatırımlarının sonrasında oluşturacağı olumlu ya da olumsuz sonuçlar ve enerji

seçeneklerini herhangi bir konuda sıralandıracak ve önceliği belirleyecek, bilgi birikimine sahip olmadığını göstermektedir. Bu durum katılım süreçlerinde bilgilendirmeyi bir adım daha ön plana çıkarmaktadır (Moula vd., 2013:91). Kamu tarafından katılım mekanizmalarının kolaylaştırılması ve etkin bilgilendirmenin sağlanması, enerji yatırımına karşı sosyal kabulün artmasına katkı sağlayacağı, bu çalışma sonuçlarından da görülmektedir. Enerji yatırımlarıyla ilgili hem kamusal yararın sağlanması hem de sosyal kabulün artırılması adına karar verme süreçlerine halkın katılımının kolaylaştırılması ve oluşturulan katılım mekanizmaları ile ilgili toplum kesimlerinin daha sistemli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Yapılan çalışmalarda, enerji yatırımlarıyla ilgili toplumun yatırımı yapan şirkete ve kamu otoritesine güveni ve çıkacak olan tartışmalarda adil davranılacağına inanç, yatırımlara karşı toplumsal tutumda belirleyici olarak bulunmuştur (Devine-Wright, 2007:7). Sosyal kabulü olumsuz etkileyen konulardan biriside, alınan yatırım kararlarından sonra, çevresel risklerin yönetiminde idarenin alacağı tutumdur (Ekşi, 2013:236-237). Halihazırda toplumlar için kamuya ait ya da kamu yararına çalıştığı bilinen kurum ve kuruluşlara ait enerji yatırımlarına toplumsal güven daha yüksektir. Ek ve Persson'un 2014 yılında rüzgar enerji yatırımları özelinde yaptıkları çalışmada, yerel halkın sosyal kabulünün, devlete, yerel yönetimlere ve kooperatiflere ait olan yatırımlarda, özel kuruluşlara ve uluslararası şirketlere göre daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Bunun temelinde güvenlik endişeleri ve sağlanacak yüksek gelirin dağılımında ki endişeler olarak görülmektedir (Ek ve Persson, 2014:201). Bu çalışmada "enerji yatırımının oluşturacak olduğu çevresel risklerin ve bu risklere karşı alınacak olan önlemlerin şeffaf bir şekilde toplum ile paylaşılması" durumunda, katılımcıların %70'den fazlası, sosyal kabul ile ilgili görüşünün olumsuzdan olumluya dönebileceğini belirtmektedir. Enerji yatırımlarının oluşturacak olduğu çevresel risklerin kamuoyundan gizlenmesi yerine, risklerin ve bu risklere karşı alınacak olan önlemlerin toplum ile şeffaf bir şekilde paylaşılmasının sosyal kabule olumlu katkısı bulunmaktadır.

Bu çalışmada, katılımcıların yaklaşık %85'i yapılacak olan enerji yatırımının doğal çevreye zarar verecek olmasını, sosyal kabulü olumsuz etkileyen bir durum olarak tanımlamaktadır. Devine-Wright'ın 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada, çevre konusunda yeterli farkındalığı olan ve enerji yatırımlarıyla ilgili bilgi sahibi olma durumu sınırlı olsa enerji yatırımlarında sosyal kabulü etkileyen bir faktör olarak ortaya konmaktadır. Benzer bir şekilde çevre konusunda farkındalığı olan toplum kesimlerinde karbon salınımı olmayan ya da daha az olan yatırımların kabulünün daha güçlü olduğu vurgulanmıştır (Devine-Wright, 2007:6). Genel olarak çevre okuryazarlığı, özellikle yenilenebilir enerji yatırımlarında sosyal kabulü olumlu yönde etkileyen bir durum olarak tanımlanır (Swofford ve Slattery, 2010:2517). Wolsink'in 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada, enerji yatırım politikalarında, çevreye duyarlı ve çevreyi koruma hedefli projelerin toplum tarafından daha kolay kabul edilebilir olduğu ve projeye karşı olanlarda da tutum değişikliğinde etkili olduğu belirtilmektedir (Wolsink, 2007:2695). Bu çalışmada katılımcıların %30'dan daha azı "enerji yatırımlarının çevreye olan olumlu-olumsuz etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu" belirtmiştir. Yine bu çalışmada, benzer çalışmalarda da olduğu gibi çevre ile ilgili bir STK'ya üye olma durumu %10'un altında bulgulanmıştır (Ekşi ve Özer, 2015:109). Bu çalışma verileri aynı zamanda, çevre ile ilgili STK'ya üye olanlarda, enerji yatırımlarının çevreye olan etkilerini yeterince bildiğini düşünenlerin oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Genel olarak çevre okuryazarlığında ve özel olarak enerji yatırımları ile doğal çevre ilişkisi hakkında bilgi durumunda, çevre ile ilgili STK üyeliği önemli bir değişken olarak görülmektedir. Toplumda çevre konusunda bilinç durumunun gelişmesi gibi çevre ile ilgili STK'larda gönüllü sayısının artması, bilinenin aksine, sosyal kabulü olumlu yönde etkileyen bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Enerji yatırımlarında, yatırım yerinin yaşam alanına yakınlığı tek başına yatırımı kabullenmeme gerekçesi olabilmektedir. Enerji tesislerinin çok yakınında yaşayanlarda, farklı çalışmalarda oranlar değişse de, bir

miktar NIMBYizm'den kaynaklanan retçilikle karşılaşılabilir. Bu enerji yatırımlarının çeşidine göre bazen doğal çevrede oluşabilecek olumsuzluklar, bazen rüzgar enerjisinde olduğu gibi gürültü, bazen de herhangi bir gerekçe ön plana çıkmaksızın olabilmektedir (Swofford ve Slattery, 2010:2513). Bazı çalışmalar, insanların yenilenebilir enerji yatırımlarına, yatırımın yapıldığı yere bakmaksızın genelde destek verdiklerini göstermektedir (Wüstenhagen vd., 2007, 2686). Bu çalışmada katılımcıların yaklaşık %80'i güneş ve rüzgar enerjisi yatırımlarının, yaklaşık yarısı hidroelektrik ve jeotermal enerji yatırımlarının, yaklaşık %20'si fosil yakıtla dayalı termik santrallerinin ve %10'nundan daha azı da nükleer enerji yatırımlarını yaşam alanına uzaklıkları fark etmeksizin kabullenebileceklerini belirtmiştir. Özellikle enerji yatırımlarının çevreye etkisi hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünenlerde, kendi yaşam alanlarına yakın nükleer santral, kömüre dayalı termik santral ve jeotermal enerji tesisi kurulmasına karşı çıkışlar daha yüksektir.

SONUÇ

Çevre konusundaki bilinç durumu ve enerji seçeneğinin çevrede oluşturabileceği hasar, sosyal kabulde düşüşü doğrudan etkili değişkenler olarak ön plana çıkarken, yatırımın dışa bağımlılığı azaltacak olması, kalkınmaya ve istihdama sağlayabileceği katkı, kısıtlı da olsa sosyal kabulü yükselten faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal kabul konvansiyonel enerji yatırımlarına göre yenilenebilir enerji yatırımlarına daha yüksek görülmekte olup, jeotermal enerji yatırımlarına olan sosyal kabul düşüklüğü dikkat çekicidir. Enerji yatırımlarında sosyal kabulde, güvenlik ve çevresel hasar riski toplum tarafından önemsenmeyen faktörler olmakla birlikte, verimlilik ve özellikle enerji üretim seçeneğinin kullanıcıya getireceği maliyet, toplumun önemli bir kesimi tarafından önemsenmeyen bir konudur.

Kamu idaresi tarafından katılım mekanizmalarının kolaylaştırılması ve etkin bilgilendirmenin sağlanması, enerji yatırımına karşı sosyal kabulün artmasına katkı sağlamaktadır. Etkin bilgilendirme ile birlikte çevre ile ilgili STK'lara üyelik, toplumun çevresel hasarlar ile ilgili bilgi durumunu artırması ve katılım mekanizmalarını kolaylaştırması ile ret için retçiliğin önüne geçerek, beklenenin aksine kamu yararına olacak bazı yatırımlarda sosyal kabulün yükselmesine katkı sağlayabilir. Bununla birlikte enerji yatırımlarının sağlayacak olduğu yararlarla birlikte, risklerin ve bu risklere karşı alınacak olan önlemlerin toplum ile şeffaf bir şekilde paylaşılması, sosyal kabule olumlu katkı sunmaktadır. Enerji yatırımlarıyla ilgili katılım süreçleri işletildiğinde, sosyal kabul ile ilgili sonuçlar olumsuz bile olsa, kamu yararı söz konusu olduğunda sosyal kabul olumlu yönde artabilmektedir. Kamu idaresi tarafından enerji yatırımlarında sosyal kabul, yatırımı engelleyici ya da geciktirici bir faktör olarak değerlendirilmemeli, tam tersi enerji yatırımlarında kamusal yararın sağlanması adına önemsenmesi gereken bir konu olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

Alica, S. S., (2011), "Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 11(3): 97-130.

Arslan F. Uzun, A., (2017), "Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının Sosyal Kabul Boyutu". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (51): 95-116.

Cnnturk.com (2012), Manisa'da jeotermal kabus!

<https://www.cnnturk.com/2012/turkiye/06/17/manisada.jeotermal.kabus/665420.0/index.html>, (Erişim Tarihi; 07.02.2018).

Çalışkan, Ş., (2009), "Türkiye'nin Enerjide Dışa Bağımlılık ve Enerji Arz Güvenliği Sorunu". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2009(25):297-310.

Çokgezen, J., (2007), “Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye”. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*. 23(2):91-115.

Devine-Wright, P., (2007), *Reconsidering Public Attitudes and Public Acceptance of Renewable Energy Technologies: A Critical Review*, School of Environment and Development. University of Manchester, Manchester.

Ek, Kristina and Persson, Lars (2014). “Wind farms — Where and how to place them? A choice experiment approach to measure consumer preferences for characteristics of wind farm establishments in Sweden”. *Ecological Economics*. 2014(105):193-203.

Ekşi, A. (2013), “Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Nükleer, Enerji Karar Verme Süreçlerine Halkın Katılımı”. *İnsan Hakları Yıllığı*, 31(2013): 83-94.

Ekşi, A., Özer, Y. E., (2015), “Çevre ile ilgili Kamusal Kararlarda Sosyal Kabulü Etkileyen Durumların Değerlendirilmesi”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(1):107-116.

Ekşi, A., (2014), Fukuşima Nükleer Kazasının Nükleer Enerji Yatırımlarında Sosyal Kabul Üzerine Etkisi. 2. *Uluslararası Davraz Kongresi*. 29-31 Mayıs 2014. Isparta.

Ellis, Geraint and Ferraro, Gianluca (2016). The social acceptance of wind energy. European Atomic Energy Community.

http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC103743/jrc103743_2016.7095_src_en_social%20acceptance%20of%20wind_am%20-%20gf%20final.pdf, (Erişim Tarihi; 07.02.2018).

Erdal, L. (2012), “Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Yatırımları ve İstihdam Yaratma Potansiyeli”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 4(1):171-181.

Erdal, L., Karakaya, E., (2012), “Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî ve Coğrafi Faktörler”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 31(1): 107-136.

Gündoğan, E., (2013), “Yönetişim: Kavram, Kuram ve Boyutlar”. M. Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu (Ed.). *Yönetişim*. Çizgi Kitapevi. Konya. s.15-56.

IPSOS. (2010), Ipsos Global Energy Barometer: Attitudes Towards Energy Sources. http://mason.gmu.edu/~rehlich/Energy_survey.pdf, (Erişim Tarihi; 07.02.2018).

İlgar, R. (2005), “Ekolojik Bakışla Jeotermal Kaynaklara Dualist Yaklaşım”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(13):88-98.

Kapucu, N., Gündoğan, E., (2013), “Yönetişim, Ekonomik Kalkınma ve Demokrasi”. M. Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu (Ed.). *Yönetişim*. Çizgi Kitapevi. Konya. s.265-294.

Karaman, Z. T., (2012), *Çevre Yönetimi ve Politikası*. Albi Yayınları. İzmir.

Karasoy, H. A., (2013), “Çok Düzlemli Yönetişim” M. Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu (Ed.). *Yönetişim*. Çizgi Kitapevi. Konya. s.319-336.

Moulaa, M. E., Maulab, J. H., Mohamed, T., Nusrat, F., Lahdelmaa, J. R., (2013), “Researching Social Acceptability of Renewable Energy Technologies in Finland”. *International Journal of Sustainable Built Environment*. (2):89-98.

Ölgen, M. K., Gür, F. (2011), “Yatağan Termik Santrali Çevresinden Toplanan Likenlerde (Xanthoria Parietina) Saptanan Ağır Metal Kirliliğinin Coğrafi Dağılışı”. *Türk Coğrafya Dergisi*. (57):43-54.

- Palabıyık, H., Yavaş, H., Aydın, M., (2010), *Nükleer Enerji ve Sosyal Kabulü*. USAK Yayınları. Ankara.
- Rydin, Y., (2013), “Public participation and climate change infrastructure”. *Journal of Environmental Law*. 25(1):33-62.
- Shehrin, P. K., (2013). “Kent Yönetimi ve Planlamada Yönetişim”, M. Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu (Ed.). *Yönetişim*. Çizgi Kitapevi. Konya. s.201-222.
- Swofford, J., Slattery, M., (2010), “Public Attitudes of Wind Energy in Texas: Local Communities in Close Proximity to Wind Farms and Their Effect on Decision-Making”. *Energy Policy*. 38 (2010):2508-2519.
- Toprak, Z., (2013), “E- Yönetişim ve E- Demokrasi”, M. Akif Çukurçayır ve H. Tuğba Eroğlu (Ed.). *Yönetişim*. Çizgi Kitapevi. Konya. s.71-102.
- Ürker, O., Çobanoğlu, N., (2012), “Türkiye’de Hidroelektrik Santraller’in Durumu (HES’ler) ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(2):65-88.
- Wüstenhagen, R., Wolsink, M., Jean, M. B., (2007), “Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept”. *Energy Policy*. 35(5):2683-2691.
- Wolsink, M., (2007), “Planning of renewables schemes: Deliberative and Fair Decision-Making on Landscape Issues instead of Reproachful Accusations of Non-Cooperation”. *Energy Policy*. 35(5):2692-2704.